

הר הツופים

הר הツופים

הר הツופים הוא אחד ההרים המקיימים את העיר העתיקה. מפסגתו של ההר (המتنשא לגובה 826 מ') נשקפים נופים נרחבים, הן לעבר אגן העיר העתיקה והן לעבר מדבר יהודה ואף הריו מואב ועמון שבמעבר הירדן. ההר מוזכר גם בשירו הידוע של אביבדור המאירי - "מעל פסגת הר הツופים" (1930). מקור שם ההר הוא במקומם בשם "הצופים" הנזכר בכתביו של יוסף בן-מתתיהו.

במאה השנים האחרונות השתנה הר הツופים לבלי היכר, עם הקמתה של האוניברסיטה העברית בחלק גדול מפסגת ההר. בכך טול בהר הツופים הוא טול עירוני. להר יש צביוון מיוחד הקשור לעברו כמושג ישראלי באזורי הכיבוש הירדני באזור ירושלים בשנים 1947-1948. אחרי מלחמת ששת הימים חזר הר הツופים להיות מוקד אקדמי ו רפואי מהחשובים ביותר בירושלים. במסלול נפגוש פינות מוכרכות יותר ופחות ברחבי הר הツופים, בדגש על קומפלקס האוניברסיטה העברית.

תיאור מסלול הטיטול:

מרבית התחנות במסלול נמצאות בתחום קמפוס האוניברסיטה העברית, אך אלו נתחיל הנמצא בשולי שכונות גבעת שפירא (הגבעה בסיפור בית הקברות הצבאי הבריטית, ה策파תיה).

בית הקברות המטופח, המוקדש לחללי מלחתת העולם הראשונה, דומה לבתי קברות בתחום בית הקברות נמצוא עז. או בבאר שבע צבאים בריטיים אחרים, כמו בחיפה קטלב גדול ועתיק, שנודע בעבר כאחד הקטלבים היפים ביותר בישראל. בשנים האחרונות הותקף העז ע"י פטרייה, ובמאמצים להצילו קווצץ העז ואיבד מיופיו. מול הכניסה לבית הקברות נמצאת קפלת זיכרון לחיילים שנפלו במלחמות וברצף ישראל ואשר מקומם קבורתם לא נודע.

מכאן נתקדם לעבר קמפוס האוניברסיטה. בדרךנו נחלוף על פני החולים הדסה. היחידה - בכיכר הכניסה לאוניברסיטה העברית ניצבת פינת הנצחה ליחידת מצוף הצבאית שאיששה את הר הツופים הנוצר בשנת 1949-1967. בהסכם שביתת הנשך עם ירדן, נקבע כי הר הツופים יהיה אזור מפורז ללא נוכחות חיילים. הסדרי שביתת הנשך

לא אפשרו את היישוב הפעילת האזרחות הסדרה בהר, והוא אויש ע"י כוח צבאי קטן במסווה משמורת, שהתקיים מבנים העוזבים של האוניברסיטה ובית החולים. לפי הוראות הסכם שביתת הנשך הותירה שהייתם של 35 אזרחם ו- 85 שוטרים (בסה"כ 120 איש). הכפר עיסואויה שלמרגלות ההר הוגדר רשמית כחלק מהשתה המפורז היישראלי, אך בפועל נשלט בידי ירדן. פעם בשבועיים עברו שירותים בין ירושלים העברית ובין הר הצופים הנוצר, בפיקוח האו"ם. היחידה הקטנה גיבשה הווי משל עצמה, ומפקד ההר כונה "מלך". האזרחים ששחו בהר היו אנשי האוניברסיטה העברית שעסקו בעיקר במילון ופינוי ספרים וציוויל מההר אל משכן האוניברסיטה החדש בגבעת רם. למרות הפיקוח הירדני, הצליחו אנשי היחידה להברית להר הצופים ג'יפים, מרגמות, תותחים, מקלעים ועוד ציוד רב. היחידה פורקה לאחר שחרור ההר במלחמת ששת הימים.

עתה נתחיל את חלקו העיקרי של הסיור, בתחום האוניברסיטה העברית. הכנסתה לאוניברסיטה מחייבת הצגת תעודה מזויה.

מסלול הטיול המוצע בתחום האוניברסיטה הוא מסלול מעגלי, החוזר לשער הראשי. אלו מציעים להתחיל בחלק ההיסטורי (מבנה האוניברסיטה) ולסיים באטרי הגן הבוטני, אך כמובן ניתן לכת בוריאציות אחרות.

אחרי שנלך כ- 300 מ' לאורך הכביש, נגיע לרמפה העולה לגשר הולכי רגל בין האוניברסיטה ובין הגן הבוטני. לפני הרמפה, כדי להמשיך עוד כ- 20 מ' בכביש. ממשמאנו נראה מערת קבורה ששימשה את משפחת נזיר בסופה תקופת הבית השני (המאה הראשונה לספירה). במערה התגלו 2 ארכנות קבורה ו- 14 גלוסקמות (תיבות אבן לאיוסוף עצומות), רובן מעוטרות ועליהן כתובות בארמית. בכתובות אלו נזכרים חנניה בר יהונתן הנזיר, אשתו שלום ובני משפחahan אחרים. נראה שהמשפחה זו הייתה מהאמידות בירושלים. המערה נמצאה למרחק כ- 200 מ' מצפון-מערב אלינו, והוועתקה בשלמותה לנוקדה זו. במקום יש שילוט הסבר.

נחזר לרמפה ונעלה לכיוון האוניברסיטה. הבניין הראשון מימין, המשמש את הפקולטה למשפטים, הוא אחד מספר המבנים ההיסטוריים בהם נגosh במלחך הסיור. כדי להיכנס לבניין ולהתרשם ממנו,

נשוב לרמפה ועתה נרד בין בניין הפקולטה למשפטים לבניין ישן נוסף (המשמש אף הוא כיום את הפקולטה למשפטים). בצדיו הצפוני של הבניין חרוט השם "בית דוד השוכנת ביום בגבעת רם (ולפסון)". הבניין שימש בעבר את הספרייה הלאומית ובעתיד עברו לידי הממשלה. בירידה נגיע לפארק צר ואורך בגבול הבניין הרב-מבנה זה הוא מבנה ארוך במיוחד ובעל מפלסים רבים, המשמש את הפקולטה. תכליتي למדעי הרוח. ההתמצאות במבנה אינה פשוטה כלל ועיקר, ולמי שאין חיב - מומלץ שלא לשוטט בתחום המבנה.

כדי להיכנס לתצפיתה. בצדו השני של המבנה נמצאת הצפית לעבר העיר העתיקה ביציאה מהמדרגות לצד בית דוד וולפסון, נפנה ב- 45 מעלה שמאליה לכיוון פסל הנראה במקום, ונכנס לבניין מאירסדורף. כאן נפנה מעט ימינה ובין בניין מאירסדורף ובניין פלורידה נזהה את הגישה למצפור.

עתה נפנה. ביציאה מהמבנה, נשלים את הקפת בית דוד וולפסון ונעלה לכיכר גנסי ריגן או בשם המוכר יותר כיום - המכון, ימינה ונגיע אל בית הנכסות לעתיקות היהודים לארכיאולוגיה. בצדו המזרחי של המבנה, בקירות הבניין, טבעה אבן עתיקה מהחומה אבן זו נתגלתה בחפירות מצפון לעיר העתיקה, ושיכת לחומה ההיקפית. השלישית סביב העיר בתקופת סוף ימי הבית השני. האבן שולבה בקירות הבניין המודרני. שימוש הסבר מכוון את המבקרים למקום האבן.

בקומת הקרקע של המכון לארכיאולוגיה יש תצוגת קבוע של פריטים ארכיאולוגיים שונים, כמו גם העתקים של פריטים היסטוריים חשובים מהזיאונים זרים בעולם, ומומלץ לבקר בה.

נמצא המכון לארכיאולוגיה, ונפנה ימינה. גرم מדרגות יוביל אותנו לרחוב ליד בניין במקום זה, בצלע ההר טרומן. כאן נפנה שמאליה ועד מהרה נגיע אל האמפיפיאטרון הצופה לעבר מדבר יהודה, נערך טקס ייסוד האוניברסיטה העברית בו' בניסן תרפ"ה (1 באפריל 1925). מהמקום נשקף נוף מריה'b לערם מדבר יהודה. חלקו העליון של המדרון וברקע נוכל לראות את מעלה אדומים והר מונטרא. נכלל בגן לאומי מורדות הר הצופים. בימים עם ראות טובות, נבחין ביום המלא ובהרי מואב שמעבר לו

לצד הכניסה לאמפיפיאטרון נעה שמאליה בגרם מדרגות ונגיע לחורשת אורנים. ממזרח לחורשה נמצאים עד שניים מהמבנים ההיסטוריים, מכון אינשטיין למתמטיקה ומשמאלו מבנה נוסף. שני המבנים משמשים כיום את המחלקה ללימודיו יהדות. נושא לחורשה ונפנה ימינה (צפונה) לעבר גرم מדרגות המוביל למעבר תח-קרקע. מעבר נפנה שמאליה ועד מהרה נצא חזרה לכיכר גנסי ריגן בה היינו.

עתה נפנה ימינה בכיכר, נחלוף בצדו המזרחי של בית דוד וולפסון ונגיע שוב לגשר שהוקם, הולכי הרגל מעל הכביש. עתה נעבור בגשר ונכנס למתהם הגן הבוטני. ביוזמתו של הבוטנאי אלכסנדר אייג

בגן הבוטני נשתלו צמחי בר רבים, המייצגים את ארץ ישראל וסיני. בדומה למבנים ההיסטוריים, ראשיתו של הגן עוד בתקופת המנדט, אולם הוא נפגע קשות בשנות המצור וחודש לאחר מכן.

שביל (סלול ברובו) עובר לכל אורך הדופן המערבית של הגן, עד לשער הכניסה לאוניברסיטה. בהזמנות הראשונה נפנה ימינה, נחלוף לצד פינת הנצחה לחייבי ההנדסה הקרבית שפינו את המוקשים מהר הצופים עם שחזורו במלחמת ששת הימים, ונרד למפלס התתון של הגן. כאן נפנה שמאליה ונמשיך במגמה כללית לכיוון צפון-מערב.

אחרי בדיקת מים נגיע להכרה רחבה ידיים ובחזיתה מצוקע עם מספר מערות קבורה חצובות. מערכת המערות נחשפה בשנת 1902 ונחפרה הן באותה תקופה והן לאחר הקמת האוניברסיטה. במקום התגלו שבע גלוסקמאות (תיבות אבן לאיסוף עצמות הנפטרים), אחת מהן נשאה כתובות ביונית וב עברית ובها מוזכר השם "ניקנור". החוקר הצרפתי קלרמן-גאנו הציע לזהות את ניקנור עם אדם המוזכר במישנה כייחודי מאלבסנדרייה שתרם את שער המזרחי של בית המקדש השני. בשנות ה- 1930 הציע יו"ר הפק"ל, מנחם אוסישקין, להפוך את המקום לפנאיון לאומי ושוניים ממנהגי הציונות נקבעו כאן – יהודיה ליב, ((בודומה לבית הקברות טרומפלדור פינסקר ומנחם אוסישקין עצמו). לאחר מכן הוחלט על הפסקת הקבורה בשטхи האוניברסיטה. ניתן להיכנס לחלק מהמערות (אין צורך בפנס) ולהתרשם.

לאחר הביקור במערת ניקנור, נמשיך הלאה ונגיע למערה שומרה משוחזר, חלקה המוקדשת לאבות צמחי התרבות ותציגה צנועה של כלים קלאיים לזכרם של דובי וערן אב ובנו שנפלו בשירותם הצבאי. במקום יש גם ליה הנצחה לזכר נופלי - שמיר ז"ל התקנית "גן שלומית" בשנת 1958. למרות שהר הצופים הוחזק בידי ישראל, הכוחות הישראליים לא שבו בקביעות בכל שטхи ההר, והריבונות בחילק מהשיטה נשמרה ע"י סירושים תקופתיים, במספר מסלולים שונים. ב- 26 במאי 1958 טמןו חיילי הלגיון הירדני מארב לסיר ירושלמי בשטח "גן שלומית" (כיוון באזורי הגן הבוטני). שטח זה היה "שטח מת" מבhitת הכוחות הישראליים, וחשוף לאש הלגיון הירדני. שניים מלוחמי הפטROL נהרגו, וכן שני לוחמים נוספים מושנוי כוחות חילוץ, וכן יו"ר ועדת שביתת הנשק ישראל-ירדן שיצא לעזרת הלוחמים בשטח ונهرג עימם. שני לוחמים נוספים נפצעו. אחד הלוחמים שנהרגו, אליאב אלעפרי ז"ל, קיבל את צל"ש הרמטכ"ל על מאמציו להילזון הפצועים התקנית. הליכה קצרה נוספת, תוביל אותנו אל מצפור הגן הבוטני.

מצפור זה משקיף לכיוון צפון-מזרח. למרגלותינו נראה שכונת עיסאוייה העיינית, ומעבר לה שולי מדבר יהודה והרי עמון שב עבר הירדן.

ניתן ואך מומלץ להמשיך ולשוטט בשטחי הגן הבוטני, בפרט בעונת הפריחה, אך לבסוף נצא משער האוניברסיטה בו נכנסנו.

לבעלי עוניין מיוחד, אפשר לבקר במספר נקודות סמוכות (הנכילות בהישוב הקילומטרא').

כדי להגיע אליהן יש לפנות בכיכר הראשונה שמאליה, ובצומת הבאה לפנות ימינה ואח"כ שוב ימינה (מול הכניסה לאחד מהחניונים התת-קרקעיים של האוניברסיטה). בחורשת האורנים המגדורת למרגלותינו שכונים שני בתים קברים קטנים ומוזנחים.

השני הוא בית הקברות של המושבה . הראשון הוא אחזות הקבר של משפחת בנטווין. האמריקאית

לבית הקברות של משפחת בנטוויץ' ניתן להגיע בוגטיב לא מוסדר העוקף את בית הקברות מזרחה ומצפון, כדי להיכנס אליו מהשער הפתוח בצדו המערבי. בבית קברות זה קבורים כתריסר מבני משפחת בנטוויץ' - משפחה יהודית ממוצא פולני שהתיישבה באנגליה. ראש המשפחה היה הרברט בנטוויץ', מוחבבי ציון באנגליה באמצע המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20. הוא נישא לשושנה סולומון, מוזיקאית, והזוג גידל 11 ילדים שקיבלו חינוך נוקשה במטרה שגדלו להיות מוזיקאים מוחננים. שמונה מתוך 11 אחوات הוקמה ביוזמתו של אחד הילדים, נורמן בנטוויץ', שהיה פרופסור לאוניברסיטה אחות אחרת, ניטה, נישאה למיכאל לנגה, בן למשפחת סוחרים מגרמניה. העברית והשניים הקימו בשנת 1914 בזכרון יעקב אחוזה מרשים - אחוזת לנגה. הזוג לא האריך ימים, והאחוזה עברה לאחوات נוספת, ליליאן. בנה של ליליאן, דניאל, היה מוזיקאי מהונן אך התאבד בגיל 18. על שמו נקרא "בית דניאל" הסמוך לאחוזה לנגה בזכרון יעקב.

בית הקברות של המושבה האמריקאית סגור לרוב, וניתן להתרשם ממנו מבחוין. אם ממשיך לכיוון דרום-מערב, נגיע לגן ארוך וצר למרגלות הר הצופים. מכאן ניתן להשקיף לעבר העיר העתיקה, וכן יש בשטח מערות קבורה נוספות לאלו שפגשו קודם.

פריחה ומוקדי עמיין עונתיים:

- פריחה עונתית בגין הבוטני - במרביה חודשי השנה, אך מומלץ בעיקר בחודשים מרץ-אפריל: אירוסים, רקפות, תורמוסים ועוד. העשבוני השולט כאן בחודש מרץ הינו תלtan תריסני.

שירותים למטפילין:

- חנינה בכחול לבן בכל מתחם הר הצופים.
- בת קפה וمسעדות סטודנטים בתחום הקמפוס.
- שירותים ציבוריים מי שתיה בתחום הקמפוס.

הצרות ואזהרות:

- הכניסה לאוניברסיטה העברית מחייבת הצגת תעודה מזהה.

